

**МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО
СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Резюме

У статті обґрунтовуємо модель підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи у вигляді умовно розмежованих блоків, елементи яких забезпечують послідовність, взаємозалежність та комплексність досліджуваного процесу, а також можливість практичного конструювання і експериментальної перевірки.

Мета статті – теоретично обґрунтувати модель підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи.

Під час дослідження були використані такі методи: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукової літератури з проблеми дослідження з метою з'ясування стану її наукової розробленості, визначення термінологічного апарату дослідження; моделювання для розробки моделі підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи.

Теоретично обґрунтовано модель підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи, яка складається із трьох блоків: теоретико-методологічного, до його складу включено: мету діяльності та завдання, що її конкретизують; методологічні підходи та принципи успішної реалізації модельованого процесу; змістово-процесуального, який передбачає визначення етапів підготовки, ресурсу її забезпечення, форм та методів реалізації модельованого процесу; діагностувально-результативного, який відтворює структурні складові моделі, які надають можливість цілісно дослідити ефективність модельованого процесу підготовки майбутнього педагога, за допомогою визначеного та охарактеризованого результату досліджуваного аспекту підготовки та його діагностичного інструментарію дослідження. Обґрунтовано сутність поняття

«модель підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи» – це цілісний образ досліджуваного процесу, що відтворює взаємопов'язані структурні компоненти підготовки, розробка яких дозволяє виокремити її внутрішню структуру, основу діагностування результату, систему чинників (педагогічних умов), що впливають на нього, процесуальне та ресурсне забезпечення удосконалення модельованого процесу.

Ключові слова: *змістово-процесуальний блок; діагностувально-результативний блок; модель; моделювання; підготовка майбутнього вчителя; модель підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи; теоретико-методологічний блок.*

Summary

Osadchenko T.M. Model of future teacher training for the creation of the health-preservation environment at primary school.

The article deals with the model of the future teacher training for the creation of a health-preservation environment at primary school in the form of conditionally differentiated blocks, which elements ensure the consistency, interdependence and complexity of the investigated process, as well as the possibility of practical design and experimental verification.

The purpose of the article is to theoretically substantiate the model of the future teacher training for the creation of a health-preservation environment at primary school.

During the research, the following methods were used: analysis method, synthesis method, comparison method, method of scientific literature generalization on the research problem in order to find out the state of its scientific development, the definition of the terminology apparatus of the study; simulation method to develop a model of preparing a future teacher to create a health-preservation environment at primary school.

The model of the future teacher training for the creation of a health-preservation environment at primary school, which consists of three blocks: theoretical and methodological, including the purpose of the activity and the tasks that specify it; methodological approaches and principles of successful implementation of the

simulated process; content-procedural, which involves the definition of preparation stages, the resource of its provision, the forms and methods of implementation of the simulated process; diagnostic-productive, which reproduces the structural components of the model, which give an opportunity to study the effectiveness of the modeled process of future teacher training, using the definite and characterized result of the investigated aspect of preparation and its diagnostic tool of research, was substantiated. The essence of the concept of “model of the future teacher training for creation a health-preservation environment at primary school” is substantiated as the integral image of the investigated process, which reproduces the interconnected structural components of training, the development of which allows to distinguish its internal structure, the basis for the result diagnosis, the system of factors (pedagogical conditions) affecting it, procedural and resource support for improving the simulated process.

Key words: content-procedural block; diagnostic-productive block; model; simulation; future teacher training; model of the future teacher training for creation a health-preservation environment at primary school; theoretical and methodological block.

Постановка проблеми та її актуальність. Аналіз сучасних наукових досліджень, дає підстави для висновку, що метод моделювання визначено у сучасній педагогічній науці провідним шляхом пізнання освітніх систем і процесів, способом їх дослідження з метою удосконалення.

Методологія моделювання зорієнтована на аналіз, визначення умов та шляхів розвитку педагогічної освіти і потребує формування багаторівневої системи моделей [Дубасенюк, 2008, с. 13]. Тобто, реалізація процесу моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи до створення здоров'язбережувального середовища забезпечується проведенням уявного або матеріального імітування існуючої системи підготовки, шляхом створення її аналогу, який забезпечує якісне функціонування цієї системи, тобто конструювання інноваційної моделі досліджуваного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Підготовка до професійної педагогічної діяльності, на думку О. Дубасенюк, складається із множини складних процесів, більшість з яких піддається

моделюванню і сприяє вдосконаленню цієї діяльності та покращення якості педагогічної освіти [Дубасенюк, 2008, с. 12].

Теоретико-методологічні основи моделювання представлено у дослідженнях С. Гончаренка, В. Загвязинського, В. Краєвського, Є. Лодатка, А. Новікова та ін., зокрема моделювання обґрунтовано як метод дослідження, який являє собою створення моделей вихідного стану перетворюваного процесу або об'єкта, моделей бажаного стану на кінець запланованого періоду і моделей переходу з одного стану в необхідний [Загвязинский, 2008, с. 34].

На думку С. Гончаренко, мета педагогічного моделювання – виявлення можливостей удосконалення навчально-виховного процесу, пошуку резервів підвищення його ефективності і якості на основі аналізу моделі. [Гончаренко, 2011, с. 342]. Тому, науковці традиційно використовують цей метод у дослідженнях з теорії та методики професійної підготовки майбутніх педагогів, зокрема підготовки до здоров'язбережувальної діяльності (С. Гаркуша, Б. Долинський, Л. Коваль, С. Мартиненко, О. Матвієнко, А. Москалева, Н. Урум, О. Філіпп'єва та ін.).

Мета статті - теоретично обґрунтувати модель підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У сучасній науковій літературі модель (фр. *modele* – зразок) розглядають як уявну або матеріально-реалізовану систему, котра відображає або відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта [Бондарчук, 2008, с. 516]; узагальнений абстрактно-логічний образ конкретного феномену педагогічної системи, що відтворює та представляє суттєві структурно-функціональні зв'язки об'єкта педагогічного дослідження, і представлений у необхідній наочній формі та здатний надавати нове знання про об'єкт моделювання [Ковалева, 2014, с. 53] та ін.

Під моделюванням процесу підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи ми розуміємо конструювання прогностичної моделі педагогічного процесу, що є складовою

професійної підготовки майбутнього педагога, впровадження якої забезпечує ефективність модельованого процесу, що відображається у сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутнього педагога.

Модель підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи – це цілісний образ досліджуваного процесу, що відтворює взаємопов'язані структурні компоненти підготовки, розробка яких дозволяє виокремити її внутрішню структуру, основу діагностування результату, систему чинників, що впливають на нього, процесуальне та ресурсне забезпечення удосконалення модельованого процесу.

У процесі створення моделі підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи ми дотримувались вимог, що, на думку науковців, забезпечують її відповідність цілям моделювання та ефективність функціонування: інгерентність, тобто необхідність достатньою мірою узгодженості створюваної моделі з середовищем, в якому їй належить функціонувати. Модель повинна бути включена у середовище як його природна складова; простота: у своєму змісті модель повинна включати найбільш істотні якості або характеристики досліджуваного процесу; адекватність, тобто її повнота, точність, істинність дають можливість досягти поставленої мети.

На основі узагальнення результатів досліджень відомих вчених (Б. Долинський, Н. Урум, С. Гаркуша) обґрунтовуємо модель підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи у вигляді умовно розмежованих блоків, елементи яких забезпечують послідовність, взаємозалежність та комплексність досліджуваного процесу, а також можливість практичного конструювання і експериментальної перевірки. Отже, виокремлено: теоретико-методологічний, змістово-процесуальний та діагностувально-результативний блоки моделі підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи (рис. 1). Обґрунтуємо їх зміст та доцільність запровадження у прогностичній моделі.

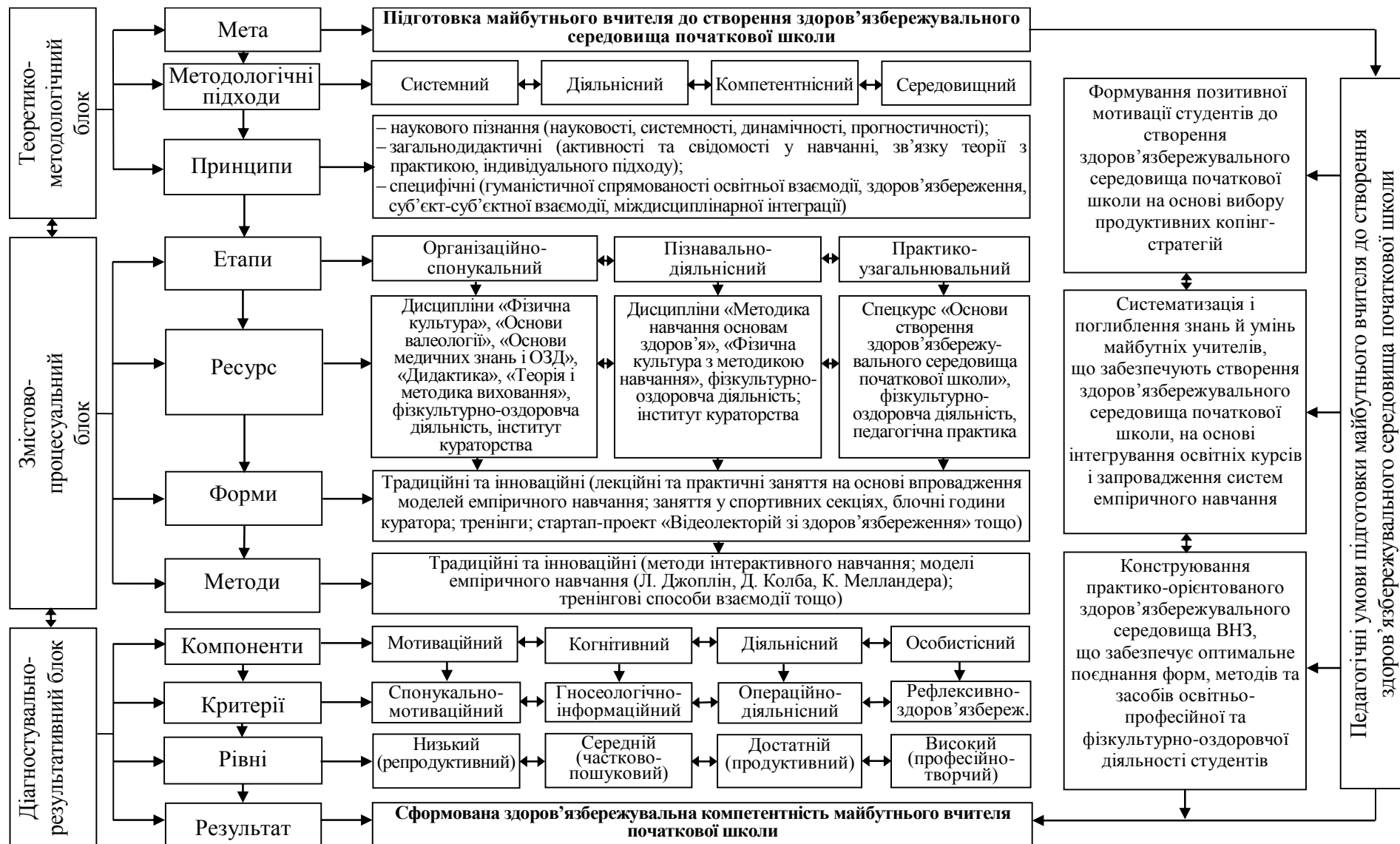

Рис. 1. Модель підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи

Теоретико-методологічний блок моделі досліджуваного процесу відображає теоретичні та методологічні основи цілепокладання у підготовці майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи. До його складу включено: мету діяльності та завдання, що її конкретизують; методологічні підходи та принципи успішної реалізації модельованого процесу.

У нашому дослідженні мета – це підготовка майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи.

На основі теоретичного аналізу проблеми визначена мета конкретизується у завданнях, які спрямовані на формування компонентного утворення у структурі професійної компетентності майбутнього педагога, що забезпечує готовність і здатність майбутнього педагога створювати здоров'язбережувальне середовище початкової школи – здоров'язбережувальної компетентності.

Відповідно до обґрунтованої структури здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя початкової школи це завдання: сформувані у майбутніх учителів початкової школи систему мотиваційних настанов до здоров'язбережувальної діяльності та проектування середовища; сформувані систему професійно важливих знань про сутність та зміст організації здоров'язбережувальної діяльності в системі взаємодії «вчитель – учень – батьки»; сформувані систему умінь, що забезпечують здоров'язбережувальний ефект у середовищі початкової школи; розвивати якості майбутнього педагога та поглибити їх власний здоров'язбережувальний досвід з метою досягнення успіху в професійній діяльності та здоров'язбереженні суб'єктів середовища початкової школи.

Розуміючи методологію як філософську вихідну позицію наукового пізнання, що є загальною для різних напрямів підготовки майбутнього фахівця, та відповідно до мети і завдань моделювання процесу підготовки до методологічних підходів нашого дослідження віднесено: системний, діяльнісний, компетентнісний та середовищний підходи.

Застосування системного підходу дало можливість дослідити підготовку майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи як складову цілісного процесу їх професійного становлення, що має власну структуру взаємопов'язаних елементів. Зміст та результат підготовки, з позицій цього методологічного підходу, також обґрунтовано у вигляді динамічної системи компонентів здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. Відбір та конструювання процесуальних аспектів підготовки (етапів, ресурсу, форм та методів) теж забезпечено побудовою моделі досліджуваного процесу як методичної системи. Це в комплексі реалізує ключове завдання застосування системного підходу до моделювання педагогічного процесу – проектування системи підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи, що графічно відтворено у прогностичній моделі досліджуваного процесу.

Застосування діяльнісного підходу дало можливість дослідити підготовку майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи як процес активної взаємодії суб'єктів професійної підготовки, що передбачає їх включення у різноманітні види діяльності: освітню, виховну, спортивно-оздоровчу та ін. Забезпечило вивчення способів і засобів професійної діяльності як дієвих механізмів реалізації діяльнісної парадигми. На основі його застосування визначено педагогічні умови ефективної підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи як комплекс дій, включення в які сприяє досягненню поставленої мети модельованого процесу.

Оскільки діяльнісний підхід у підготовці майбутніх учителів передбачає орієнтацію на розвиток особистісного та професійного потенціалу особистості, його застосування дозволило врахувати індивідуальні особливості кожного студента за допомогою включення в різні види діяльності. Суб'єкт-суб'єктність їх взаємодії в процесі професійної підготовки сприяє самореалізації майбутнього педагога та його особистісно-професійному зростанню.

Застосування компетентнісного підходу у моделюванні підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи дало можливість реалізувати усі вище узагальненні завдання його впровадження. Так, створення визначених педагогічних умов удосконалення досліджуваного процесу забезпечило зміну механізму професійної підготовки – від «відтворення знань» до свідомого закріплення та застосування на практиці. Результатом модельованого процесу підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи визначено сформованість здоров'язбережувальної компетентності майбутнього педагога, що сприяло оновленню змісту професійної освіти та її наближенню до загальноєвропейських результатів навчання. Основні постулати компетентнісного підходу дали можливість чітко визначити зміст основних компонентів визначеної компетентності та забезпечити досягнення високої якості професійної підготовки.

Застосування середовищного підходу в професійній підготовці передбачає створення освітнього середовища, що відповідає сучасним тенденціям розвитку освіти та конкретним завданням його удосконалення, зокрема здоров'язбереження та практичної орієнтованості.

У результаті використання цього методологічного підходу педагог реалізує «опосередкований, об'ємний і недискретний вплив» [Мануйлов, 2002, с. 126] на суб'єкта професійної взаємодії – майбутнього вчителя початкової школи, засобами середовищстворення. Студент в умовах реалізації середовищного підходу усвідомлює себе суб'єктом освітнього процесу, який носить характер безпосередньої взаємодії або дистанційної. Досвід такої освітньої взаємодії стає аналогом його майбутньої професійної діяльності зі створення здоров'язбережувального середовища початкової школи.

Виокремлені підходи у процесі наукового застосування є взаємозалежними та рівноправними у визначенні результативності підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи.

На основі аналізу наукової літератури вважаємо, що удосконалення підготовки майбутнього вчителя початкової школи до створення

здоров'язбережувального середовища повинно здійснюватися на основі комплексу принципів наукового пізнання (науковості, системності, динамічності, прогностичності), загальнодидактичних (активності та свідомості у навчанні, зв'язку теорії з практикою, індивідуального підходу) та специфічних (принцип гуманістичної спрямованості освітньої взаємодії; принцип здоров'язбереження; принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії; принцип міждисциплінарної інтеграції).

Обґрунтування *змістово-процесуального блоку моделі* підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи передбачає визначення етапів підготовки, ресурсу її забезпечення, форм та методів реалізації модельованого процесу.

Визначення змістово-процесуальних аспектів організації модельованого процесу здійснювалося на основі обґрунтованих підходів та принципів удосконалення підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи. Це дало можливість систематизувати зміст та завдання експериментальної роботи у три етапи: організаційно-спонукальний, пізнавально-діяльнісний, практико-узагальнювальний.

Організаційно-спонукальний етап експериментальної роботи передбачає формування показників мотиваційного й особистісного компонентів здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів початкової школи як фундаменту для опанування когнітивними складниками, формування яких, на цьому етапі також було започатковано. Змістовий ресурс експериментальної роботи був реалізований у процесі викладання навчальних дисциплін «Фізична культура», «Основи валеології», «Дидактика», «Теорія і методика виховання», позааудиторних форм фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів (заняття у спортивних секціях) та роботи інституту кураторства.

Пізнавально-діяльнісний етап експериментальної роботи передбачає закріплення мотиваційно-особистісних характеристик здоров'язбережувальної компетентності майбутніх педагогів, поглиблення знань та формування на їх основі практичних навичок, що покладені в основу умінь створювати

здоров'язбережувальне середовище. Основний зміст експериментальної роботи був реалізований у процесі викладання методик навчання освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» – «Методика навчання основам здоров'я», «Фізична культура з методикою навчання», позааудиторних форм фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів (заняття у спортивних секціях) та роботи інституту кураторства (стартап-проект «Відеолекторій зі здоров'язбереження»).

Практико-узагальнювальний етап експериментальної роботи передбачає комплексне узагальнення результатів формувального етапу експерименту на основі закріплення навичок та умінь створення здоров'язбережувального середовища та введення їх у площину практичного досвіду майбутніх педагогів. Змістовий ресурс експериментальної роботи на цьому етапі – спецкурс «Основи створення здоров'язбережувального середовища початкової школи», позааудиторні форми фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів (заняття у спортивних секціях) та педагогічна практика.

Вибір форм та методів експериментальної роботи був зумовлений сучасними тенденціями розвитку вищої освіти, аналізом проведених експериментальних досліджень та практики підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Поміж інноваційних форм аудиторних занять виокремлюємо лекційні та практичні заняття на основі впровадження моделей емпіричного навчання. Адже саме цей тип взаємодії передбачає організацію процесу освіти шляхом трансформації досвіду його суб'єктів.

Вважаємо, що застосування циклів емпіричного навчання у процесі аудиторних форм професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи забезпечить формування свідомої мотивації до опанування фахом та практико-орієнтованості їх підготовки.

Невід'ємною складовою освітнього процесу у вищому навчальному закладі є виховна робота в системі інституту кураторства, який є «цілісною системою роботи кураторів (наставників, консультантів) майбутніх фахівців, пріоритетним завданням якої є реалізація місії вищого навчального закладу, забезпечення цілісної професійної підготовки та педагогічного супроводу у набутті молодого

людиною соціального досвіду поведінки, формування національної свідомості, ціннісних орієнтацій і розвитку індивідуальних якостей особистості [Ярошинська, 2014, с. 12].

До сучасних форм роботи кураторів відносять години куратора, круглий стіл, презентації, майстер-класи, соціально-психологічний тренінг, аукціони (методичні, інтелектуальні, професійні тощо), дискусії з проблемної теми, турніри, брифінги, конкурси, флешмоби та ін. [Ярошинська, 2014, с. 66]. З метою реалізації завдань дослідження нами було обрано форму взаємодії – блоки годин куратора, що об'єднуються за однією проблемою – формування мотивації студентів до професійної та здоров'язбережувальної діяльності; круглі-столи, дискусії, тренінг.

Інноваційні форми роботи інституту кураторства доповнено стартап-проект «Відеолекторій зі здоров'язбереження», який, на нашу думку, створить візуалізаційний ефект обговорення здоров'язбережувальної проблематики.

У контексті досліджуваної теми важливу роль у реалізації завдань дослідження відіграє фізкультурно-оздоровча діяльність. Інтегрування форм освітньої та фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів забезпечує єдність професійного та особистісного розвитку на усіх рівнях на основі стратегії суб'єктності, практичної орієнтованості та здоров'язбереження. Провідною формою взаємодії визначено заняття у спортивних секціях, які розробляються відповідно до спортивної специфіки та індивідуальних можливостей учасників.

Моделювання методів навчання здійснено відповідно до обраних сучасних стратегій підготовки майбутніх учителів початкової школи – суб'єктності, практичної орієнтованості та здоров'язбереження. До інноваційних методів освітньої взаємодії віднесено: кооперативні та фронтальні методи інтерактивного навчання; моделі емпіричного навчання (Л. Джоплін, Д. Колба, К. Мелландера); тренінгові способи взаємодії та ін. Вважаємо, що їх поєднання з традиційними методами взаємодії суб'єктів в освітньому середовищі ЗВО забезпечить досягнення визначеного результату модельованого процесу.

Діагностувально-результативний блок моделі підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи відтворює структурні складові моделі, які надають можливість цілісно дослідити ефективність модельованого процесу підготовки майбутнього педагога, за допомогою визначеного та охарактеризованого результату досліджуваного аспекту підготовки (здоров'язбережувальна компетентність майбутнього вчителя початкової школи) та його діагностичного інструментарію дослідження.

Відповідно до результатів теоретичного аналізу досліджуваної проблеми у моделі представлено структуру здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, яка інтегрує складники, сформованість яких забезпечує здатність майбутнього педагога створювати здоров'язбережувальне середовище початкової школи. До них віднесено: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний компоненти здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів початкової ланки освіти.

Виявлено критерії: спонукально-мотиваційний, гносеологічно-інформаційний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-здоров'язбережувальний, їх показники (розвиненість, урівноваженість, стійкість, свідома регуляція та динамічність характеристик мотиваційного компоненту; усвідомленість, глибина, міцність, ґрунтовність, системність елементів когнітивного компоненту; самостійність, якість, точність, широта переносу, системність умінь, що визначені у складі сформованості діяльнісного компоненту; усвідомленість, стійкість, глибина, свідома регуляція та активність характеристик особистісного компоненту).

В обґрунтованій моделі заявлено рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів початкової школи: високий (професійно-творчий), достатній (продуктивний), середній (частково-пошуковий), низький (репродуктивний).

Згідно з сучасними дослідженнями у галузі професійної підготовки майбутніх учителів та їх здоров'язбережувальної складової, як процесу

становлення, так і майбутньої діяльності, у моделі представлено педагогічні умови ефективної організації підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи.

Висновки. Виокремлення та обґрунтування механізму реалізації чинників, що забезпечують результативність досліджуваного процесу, дасть можливість поетапно представити алгоритм дій суб'єктів професійної підготовки з метою формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів системи початкової освіти.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

1. Бондарчук, О. І. (2008). Критерії і показники якості навчальної діяльності. *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер, 434–435.
2. Гончаренко, С. У. (2011). *Український педагогічний енциклопедичний словник*. Рівне: Волинські обереги.
3. Дубасенюк О. А. (2008). *Концептуальні моделі педагогічної освіти: наукові пошуки та здобутки : монографія*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 8–29.
4. Загвязинский В. И. (2008). *Исследовательская деятельность педагога : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений* Москва: Издательски центр «Академия».
5. Ковалева Р. Е. (2014). *Технология подготовки будущих учителей к здоровьеориентированной деятельности на основе модульного подхода : автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук*. Тирасполь.
6. Мануйлов Ю. С. (2002). *Средовой подход в воспитании*. Новгород: Изд. Волго-Вятской акад. гос. службы.
7. Ярошинська О. О. (2014). *Інститут кураторства: проектування діяльності*. Умань: ФОП Жовтий О. О.

REFERENCES

1. Bondarchuk, O. I., Yelnyka, H. V. Kryterii i pokaznyky yakosti navchalnoi diialnosti. (2008). *Entsyklopediia osvity*. (Ed). Kyiv: Yurinkom Inter. 1040. 434–435.

2. Honcharenko, S. U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichni entsyklopedychnyi slovnyk*. Rivne: Volynski oberehy. 552
3. Dubaseniuk, O. A. (2008) *Kontseptualni modeli pedahohichnoi osvity: naukovy poshuky ta zdobutky*: monohrafiia. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. 8–29.
4. Zagvyazinskii, V. I. (2008). *Issledovatel'skaya deyatel'nost' pedagoga* : ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ucheb. zavedenii . Moskva: Izdatel'ski tsentr «Akademiya». 176.
5. Kovaleva, R. E. (2014). *Tekhnologiya podgotovki budushchikh uchitelei k zdorov'eorientirovannoi deyatel'nosti na osnove modul'nogo podkhoda* : avtoref. dis. na soisk. uchenoi stepeni kand. ped. nauk : spets. 13.00.08 «Teoriya i metodika professional'nogo obrazovaniya». Tiraspol'. 26.
6. Manuilov, Yu. S. (2002). *Sredovoi podkhod v vospitanii* Moskva. N. Novgorod : Izd. Volgo-Vyatskoi akad. gos. Sluzhby. 157.
7. Yaroshynska, O. O. (2014). *Instytut kuratorstva: proektuvannia diialnosti*. Uman: FOP Zhovtyi O. O..188.